Zuid-Afrika, waar boeken net zo waardevol zijn als goud

10-09-2019 11:00

In Nederland gaan duizenden lezers tijdens de jaarlijkse boekenweek de deur uit om auteurs te ontmoeten, de boekhandel te steunen en het boekenweekgeschenk te bemachtigen. Veel landen kijken met jaloezie naar het door mysterie omgeven boekenbal, de betrokkenheid van Nederlandse lezers en de enorme aandacht in de media. Bijna 90 jaar na de eerste editie zijn we nog steeds trots op deze waardevolle traditie. Tijdens mijn bezoek aan Johannesburg leer ik dat we niet de enige zijn waar het boek een week lang centraal staat. Ik bezoek de South African Book Fair (SABF), de afsluiter van de Zuid-Afrikaanse boekenweek. En hoewel wij 77 edities voorsprong hebben en er grote verschillen zijn, is er één overduidelijke overeenkomst; een levendige, veelzijdige leescultuur is goud waard.

South African Book Fair Johannesburg

Het is vroeg in de middag van de tweede dag van de South African Book Fair als ik in gesprek ga met Elitha van der Sandt, CEO van de South African Book Council (SABC). Ze heeft dit weekend een drukke agenda, maar een paar vragen van een Nederlandse collega beantwoorden past nog net in haar schema. “Onze nationale boekenweek viert dit jaar z'n tiende verjaardag”, zegt ze met een grote glimlach. “Maar ik denk niet dat hij erg op die van jullie lijkt.”

Al snel tijdens ons gesprek wordt duidelijk dat ze gelijk heeft. Onze boekenweek is in zekere zin de

langslopende marketingstunt uit de Nederlandse geschiedenis. Er is geen campagne die 90 jaar lang zoveel positieve energie rondom een productgroep genereert als de boekenweek. En hoewel het commerciële belang hand in hand gaat met de culturele waarden van het literaire landschap, wordt de boekenweek pas als écht succesvol gezien als er genoeg boeken zijn verkocht.

Er moet meer gelezen worden

In Zuid-Afrika staat verkopen niet op de eerste plaats. Door haar roerige geschiedenis wordt het land nog altijd met een breed scala aan social-maatschappelijke uitdagingen geconfronteerd, waardoor de focus van de boekenweek ergens anders ligt. “Het gaat om het promoten van lezen in het algemeen, juist op de plekken waar mensen geen of moeilijk toegang hebben tot boeken. We vechten voor betere statistieken, want uit onze onderzoeken blijkt dat het aantal lezers in Zuid-Afrika veel te laag is.”

“Bijna 90% van de bevolking komt vrijwel nooit in aanraking met promotie voor lezen en boeken. De 10% die wel bereikt wordt zijn veelal witte, hoger opgeleide Zuid-Afrikanen. Dat is destructief voor de leescultuur.” Uit onderzoek van de SABC blijkt dat slechts 14% van de bevolking in mindere of meerdere mate leest. 73% van de ondervraagden zegt zelfs helemaal niet geïnteresseerd te zijn in lezen. “Beperkte educatie ligt ten grondslag aan deze cijfers. En dan heb ik het niet alleen over 30 jaar geleden.”

Bewustwording

Elitha herhaalt wat ik in eerdere gesprekken vandaag ook al heb gehoord. “78% van onze 10 jaar oude

schoolkinderen kan niet begrijpend lezen. Ze hebben geleerd teksten uit boeken op te lezen, maar ze hebben geen idee wat er eigenlijk staat. Dat moet op de agenda komen van alle betrokkenen. Beleidsmakers én ouders. Onze boekenweek is een bewustwordingscampagne om iedereen te laten zien hoe belangrijk lezen is.”

Samen met lokale organisaties, zoals scholen en bibliotheken, trekken Elitha en haar team het land in. Geen van de negen provincies wordt daarbij overgeslagen. Ze bezoeken daarbij niet alleen de makkelijk bereikbare plekken. Het gaat juist om plekken die te weinig gezien en gehoord worden. “De plaats waar ik afgelopen week was, ligt vijf uur rijden van het dichtstbijzijnde vliegveld. Dat is hoe afgelegen sommige plekken zijn. Veel kinderen komen zonder dit soort initiatieven niet in aanraking met lezen als vrijetijdsbesteding.”

Overal toegankelijk

Elk jaar staan andere dorpen en steden in de provincie centraal. Er worden kleine boekfestivals georganiseerd, er worden verhalen verteld en kinderen leren spelenderwijs een verhaal lezen en vertellen. En dat is belangrijk. “In 58% van de huishoudens kom je geen enkel leesboek tegen. Kinderen lezen schoolboeken, maar daar houdt het meestal op.” Volgens Elitha is dit doodzonde, want op het hele Afrikaanse continent zijn de vele culturen juist doordrenkt van verhalen. “Storytelling is niet weg te denken uit de Afrikaanse cultuur. Maar boeken spelen daar nog altijd een te kleine rol in. Ze moeten toegankelijker worden én we willen laten zien dat lezen voor iedereen is.”

Boekenweekgeschenk voor een ander

Als lezer kan je daar een rol bij spelen door in de boekhandel niet alleen een boek voor jezelf te kopen. Waar wij een boek krijgen bij besteding boven de € 12,50, geven lezers hier ze juist weg. In elke winkel in Zuid-Afrika wordt een selectie van boeken aangeboden voor slechts 20 rand (€ 1,20). In de winkel staan grote dozen waar je deze boeken kan doneren. De boekhandel stuurt aan het einde van de week de volle dozen terug naar de SABC. Zij zorgen er vervolgens voor dat de boeken verspreid worden en op plekken belanden waar weinig boeken beschikbaar zijn.

Een belangrijk aspect van de boekenweek en de book fair is dat hij voor én door Zuid-Afrikanen georganiseerd wordt en dat juist hun leescultuur gestimuleerd wordt. “De voorganger van de SABF werd in Kaapstad georganiseerd door de vereniging van uitgevers, in samenwerking met de Frankfurter Buchmesse. Dat klinkt positief, maar het werd al snel te groot én het was naar Europees model. Het was te internationaal, terwijl onze sector nog veel te veel in ontwikkeling is.”

Bouwen op een stevige fundering

“Sinds wij de organisatie op ons hebben genomen zijn we kleiner geworden. We willen niet te snel groeien. We willen een ontmoetingsplek zijn, waar ideeën samenkomen en lezen wordt gepromoot. Dat is de fundering waarop we verder bouwen. We stappen weer het licht in zodra we zelf exact weten wie we zijn. Pas dan gaan we weer over de grens kijken, te beginnen op het Afrikaanse continent.”

Het nieuwe goud

Het is duidelijk dat de boekenweek in Zuid-Afrika voor uitdagingen staat die in Nederland minder relevant zijn. Maar de behoefte en de noodzaak om aan een gezonde, veelzijdige en toegankelijke leescultuur te werken is hetzelfde. De waarde van het geschreven woord voor de ontwikkeling van begrip, empathie en creativiteit staat centraal. En in een stad als Johannesburg, die sinds de ontdekking van waardevolle metalen een enorme aantrekkingskracht heeft gehad op miljoenen mensen op zoek naar rijkdom, kan ik niet beter eindigen dan met de afsluitende woorden van Elitha zelf: “Afrika kent een lange traditie van het doorgeven van verhalen. Our stories are our new gold and diamonds. They are now our most valuable resource.” En zo is het.

Patrick Boone maakt een wereldreis en schrijft onderweg voor inct over de uitgeefmarkt in de landen die hij bezoekt. Hij reist verder door Oostelijk Afrika. Zijn verhalen zijn nu ook in het Engels vertaald. Deze zijn te vinden op de LinkedIn-pagina van Patrick.

Patrick Boone